

GENEZA KAJKAVŠTINE U OBRADBI RUDOLFA STROHALA

JOSIPLISAC
Filozofski fakultet u Zadru
Faculty of Philosophy in Zadar

UDK/UDC: 808.61/62-087:929 STROHAL
Izvorni znanstveni rad
Original scientific paper

Primljeno : 1989-12-27
Received

Prema Strohalovoj koncepciji, svi Hrvati do 16. stoljeća bili su čakavci, a ovisno o tom odakle su iz Slovenije stizali utjecaji i koliko su se sačuvala starije čakavske osobine, i postoje dijalektalne osobine unutar kajkavskoga narječja. Takva gledanja počivaju na neutemeljenu stajalištu da pisani spomenici vjerno odražavaju govor mjesta u kojima su nastali. Zaključuje se da Strohalov uvid u pisanu baštinu nije bio potpun, da je njegov pristup problemu nesustavan, bez poštivanja jedinstvenih kriterija, te da zato i nije uvidio kako glavnina kajkavskog narječja nije nastala stupanjem različitih narječja.

Medu proučavateljima dijalektalnih idioma hrvatskosrpskog jezika dija-sistema što su djelovali u posljednjim desetljećima 19. i u prvim decenijama 20. stoljeća¹ Rudolf Strohal (1856–1936) nema istaknuto mjesto, no njegovo je djelovanje ipak jasno izdvojeno i posve specifično. Općenito gledano, ne izdvajaju se prvenstveno inače bitni metodološki nedostaci Strohalova rada ili česta nepouzdanost dijalekatskih zapisa² nego dolazi u prvi plan (s time unekoliko povezana) veoma velika plodnost te postavljanje teorije o razvoju hrvatskih dijalekata što je već u njegovo doba, uz razne brzople-tosti i nepreciznosti što karakteriziraju cjelokupni filološki rad Strohalov, izazivalo negativne kritike a zatim i oštre polemike u kojima je naš autor nsvakidašnje uporno ustrajao.³ Može se reći da se je Strohal bavio hrvatskosrpskim dijalekatskim stanjem općenito imajući pretenzije da u doba dok je broj predradnji bio minimalan daje i preglede jezičnih osobina

¹ Usp. o njima u raspravi Dalibora Brozovića »Tri razdoblja u razvitku naše dijalektologije« (*Radovi Filozofskog fakulteta u Zadru*, sv. 1, Zadar 1960, str. 51–65), gdje se Strohalov rad ocjenjuje ovako: »U drugom je razdoblju znatno manji postotak amaterskih radova s diletantskim obilježjima, a njihovi pisci s obzirom na svoju formaciju zapravo samo vremenski, t. j. formalno, spadaju u drugo razdoblje (na pr. Rudolf Strohal, Mijo Zuljić, oba iz prelaznog doba).« (str. 58)

² Te činjenice mogle bi se ilustrirati i opširno i navođenjem mnogo primjera, no bit će dovoljno spomenuti da u poznatoj »Bibliografiji radova iz dijalektologije, antroponimije, toponimije i hidronimije na području hrvatskoga ili srpskoga jezika« (*Hrvatski dijalektološki zbornik*, knj. 1, Zagreb 1956, str. 387–479) Mate Hraste uz nekoliko Strohalovih priloga dodaje: »(Upotrebljavati kritički).« Objašnjenje mnogih akcenatskih nepouzdanosti Strohalovih (i još nekih učenjaka) v. u radu Antuna Šajata »Odras Daničićevih akcenatskih studija u starijoj hrvatskoj akcentologiji« (*Zbornik o Đuri Daničiću*, SANU – JAZU, Beograd – Zagreb 1981, str. 377).

³ Naročito su brojne (jezikoslovne) diskusije Strohalu i njegovih oponenta objelodanjene u *Nastavnom vjesniku*, a i urednici toga periodika često su uz Strohalove članke dodavali kritičke opaske. Usp. bilješku 30.

većih područja, dok se je posebno bavio terenom između Karlovca i Rijeke dodajući tomu još i otok Krk.⁴ Upravo činjenica što se je najintenzivnije bavio tim toliko historijsko-dijalektološki zanimljivim područjem između Karlovca i Rijeke, uz dobro poznatu posvemašnju neprihvatljivost teze da su svi Hrvati u srednjem vijeku odnosno u drugom razdoblju razvoja hrvatskosrpskog jezika dijasistema od 12. do 15. stoljeća⁵ govorili čakavskim narječjem, ponukali su me, zajedno s još nekim momentima, na sažetu obradbu a time i još jednu prosudbu teme Strohalovih pogleda o genezi kajkavštine s osobitim obzirom na područje Gorskog kotara.⁶

Strohal se stavove o razvoju i smještaju hrvatskili dijalektnih idioma – može se uzeti – definitivno razradio u knjižici *Nešto o historiji hrvatskog jezika i njegovih narječja (Prilog jugoslavenskoj dijalektologiji)*, Zagreb 1932, ali ćemo se u slučaju potrebe koristiti i kojim od brojnih njegovih članaka iz *Rada JAZU, Nastavnog vjesnika* i nekih drugih publikacija. Ipak, ni u toj konačnoj verziji Strohalovi pogledi nisu posve ujednačeni i iskristalizirani, ponajprije zato jer je unaprijed postavljenu tezu kako su svi srednjovjekovni Hrvati čakavci⁷ uporno branio, s time da je ipak morao uvidati – htio to priznati ili ne – da bi njegovi prigovarači, i oni manje istaknuti i oni najugledniji, mogli biti u pravu. On je gotovo posve dosljedno branio stajalište da svi pisani spomenici vjerno odražavaju govor mjesta u kojima su nastali, što je u svojoj biti uvjetovalo njegovu tvrdnju da su se Hrvati do početka 16. stoljeća služili samo čakavštinom. Te njegove teze raznovremeno su opovrgavali mnogi, a ovdje će biti dovoljno spomenuti Matiju Murka⁸ u dvadesetim godinama, Stjepana Ivšića⁹ u tridesetim godi-

⁴ Iako se o tim radovima možemo obavijestiti u već citiranoj (bilješka 2) Hrastinoj bibliografiji. Važnija djela iz svoga opusa registrirao je sam Rudolf Strohal u autobiografiji objelodanjenju u knjizi *Uz Lujzijsku cestu*, Zagreb 1935, str. 5-8.

⁵ O razdobljima u razvoju hrvatskosrpskog jezika sažeto piše Dalibor Brozović u tekstu »Štokavsko narječje« (u: Stjepan Babić, *Jezik, Panorama*, Zagreb 1967, str. 265-273) te u prilogu »Suвременo štokavsko narječje kao plod konvergentnoga jezičnog razvoja« (*Hrvatski dijalektološki zbornik*, knj. 7, sv. 1, Zagreb 1985, str. 59-71).

⁶ Osvrt na problematiku geneze kajkavskog narječja v. u prilogu Antuna Šojata »Pregled rada na istraživanju i obradivanju kajkavskog narječja u poslijeratnom razdoblju« (*Hrvatski dijalektološki zbornik*, knj. 6, Zagreb 1982, str. 9-16) i u raspravi Mije Lončarića »Kajkavsko narječje u svjetlu dosadašnjih proučavanja« (*Rasprave Zavoda za jezik*, knj. 10-11, Zagreb 1984-1985, str. 281-295).

⁷ O dijalektološkim shvaćanjima učenjaka 19. stoljeća lijepo obavješuju Vatroslav Jagić («Ein Kapitel aus der Geschichte der südslavischen Sprachen», *Archiv für slavische Philologie*, 17/1985, str. 47-87; v. taj tekst preveden u: Vatroslav Jagić, *Izabrani kraći spisi*, MH, Zagreb 1984, str. 286-317), Asim Peco («Razvitak dijalektologije na srpskohrvatskom jezičkom području u XIX veku», *Naučni sastanak slavista u Vukove dane*, knj. 3, Beograd 1973, str. 105-113) i Pavle Ivić («Daničičevo mesto među istoričarima srpskohrvatskog jezika», *Zbornik o Đuri Daničiču*, SANU – JAZU, Beograd – Zagreb 1981, str. 347-358). Mnogi prošlostoljetni filolog (pa i oni najutjecajniji) identificirao je za stariji period Srbe sa štokavcima i Hrvate s čakavcima, pa je takav nauk i Strohal slijedio.

⁸ *Die Bedeutung der Reformation und Gegenreformation für das geistige Leben der Südslaven*, Prag – Heidelberg 1927.

⁹ »Jezik Hrvata kajkavaca (O stogodišnjici našega novoga pravopisa i književnog jezika)«, *Ljetopis JAZU*, knj. 48, Zagreb 1936, str. 47-88.

nama i Zvonimira Junkovića¹⁰ prije petnaestak godina. Ivšić ističe da su čakavske dokumente (što ih Strohal navodi) pisali ljudi koji su poznavali čakavsku *koine* te da »pisarima takvih dokumenata samo kadšto umakne i koja dijalekatska crta«¹¹, dok Junković – videći kako se u našoj lingvistici znala precjenjivati mogućnost da se na temelju jezika raznih spomenika neposredno zaključuje o govornom jeziku stanovitog kraja i vremena – ustvrđuje: »Strohal je postao žrtva predrasude koje se ni kasniji istraživači nisu oslobodili: on je vjerovao da svaka povijesna listina, svaki sudski zapisnik, vjerno odražava govor onoga kraja u kojem je nastala«.¹²

Prema (uvjetno rečeno) Strohalovoj koncepciji, svi Hrvati do 16. stoljeća bili su čakavci i pisali su glagoljicom, a hrvatski jezik doživio je zatim dva pomlađivanja: ponajprije početkom 16. stoljeća s juga pomlađivanje čakavštine štokavštinom i zatim koncem 16. stoljeća pomlađivanje čakavskog narječja sa sjevera, iz Slovenije, kajkavštinom odnosno slovenskim jezikom. To se pomlađivanje čakavskog narječja sa sjevera, misli Strohal¹³, događalo kad se još nije ustalilo pomlađivanje s juga, pa zato pokazuju sačuvani hrvatski spomenici s konca 16. i početka 17. stoljeća borbu za prevlast između starijega čakavskoga, pomlađenog čakavskog narječja sa štokavskim osobinama (Strohal misli – kao i mnogi drugi stariji lingvisti – da je štokavska ikavica pomlađeno čakavsko narječje) i pomlađenog čakavskog narječja s osobinama kajkavskim, dok u drugoj polovici 17. stoljeća ne pobijedi u Međimurju, nekadašnjoj varaždinskoj županiji, sjevernim krajevima modruško–riječke, zagrebačke i bjelovarsko–križevačke županije kajkavsko narječje. Ovisno o tomu odakle su stizali utjecaji i koliko su se sačuvale starije čakavske osobine, drži Strohal, i postoje dijalektalne osobine unutar kajkavskoga narječja. Slovenski utjecaj dolazio je u hrvatske zemlje dvama putovima: jednim preko Međimurja u nekadašnju varaždinsku, zagrebačku i bjelovarsko–križevačku županiju i drugim preko Kupe u danas kajkavske krajeve ondašnje modruško–riječke županije. Ističe Strohal i posve različit karakter kajkavskog narječja u varaždinskoj županiji od onoga u Gorskom kotaru; uzroke vidi i u tome što su – po njegovu mišljenju – u Gorski kotar pobude stizale iz Kranjske a u varaždinsku županiju iz Štajerske. No uočava se i velika razlika između kajkavskoga zagorskog dijalekta i slovenskog jezika te da su osobine čakavskog narječja u zagorskoj kajkavštini bile mnogo jače u 17. nego u 20. stoljeću. Za područje ondašnjeg črnomeljskog kotara (iz četvrtog desetljeća našeg stoljeća) ističe se da je govor bliži hrvatskoj negoli slovenskoj kajkavštini dok je kajkavsko narječje u bjelovarsko–križevačkoj županiji sličnije onomu u varaždinskoj županiji no onomu u zagrebačkoj županiji. U karlovačkom kotaru vidi mješavinu čakavskoga i kajkavskoga narječja. I u Gradišću,

¹⁰ »Jezik Antuna Vramca i podrijetlo kajkavskoga dijalekta (Dijakronijska rasprava)«, Rad JAZU, knj. 363, Zagreb 1972.

¹¹ *Ibidem*, str. 79.

¹² *Ibidem*, str. 161.

¹³ *Nesto o historiji hrvatskoga jezika i njegovih narječja*, osobito str. 5–9.

domišlja se Strohal, oni žitelji što su zemljopisno bliže Slovencima naknadno su poprimili kajkavsko narječje. Među goranskim mjestima naš autor u ranijoj fazi, u studiji »Današnje narječje u Brodu na Kupi«, izdvaja govor Broda na Kupi, graničnog mjesta prema Sloveniji, koje je – misli on i ističe bez preciznosti – dosta rano karakterizirano kajkavštinom.¹⁴ Štoviše, 1904. piše ovako: »Narječje, kojim danas govore, jest kajkavsko, a držim, da su Brodani od vjekađa govorili kajkavskim narječjem«.¹⁵

Najstarija listina s čakavskoga područja iz 1570. godine, prema tomu dijalektologu, pokazuje da je u 16. stoljeću glagoljica na tom terenu bila dobro poznata, da je čakavsko narječje još bilo jako i da su Hrvati voljeli krsna imena kazati po mađarskom izgovoru (Miklouš) negoli po hrvatskom.¹⁶ Ali činjenica što je dokument napisan glagoljicom i čakavštinom ne govori mnogo o običnosti i poznatosti toga pisma i tog narječja na čakavskom području, a ime Miklouš doista sugerira pomisao da je napisan književnim jezikom uobičajenim Zrinskih u Frankopana, koji su često dolazili u doticaj s govornicima mađarskog jezika.¹⁷ O tom govori i sljedeći citat: »Čakavski je dijalekat ondje potrajao uz prilično nezatne kajkavske osobine još cijeli 17. vijek. Kajkavsko je narječje ondje posvema preotelo mah istom u 18. vijeku«¹⁸, dakle ubrzo nakon pada tih velikaških obitelji. Jednako vrijedi i za područje Delnica i Vrbovskoga kamo su se hrvatske izbjeglice pred Turcima stale vraćati iz Slovenije; dolazili su i Slovenci, ali se je u cijelom 17. stoljeću govorilo, unatoč jakom prirastu pučanstva iz Kranjske, navodim Strohala, »još uvijek nekom mješavinom čakavskoga i kajkavskoga narječja«, a u 18. stoljeću potpuno je prevladala kajkavština u danas kajkavskim krajevima tih područja.¹⁹ Kako je Strohal (za dijalektologa sasvim neuobičajeno, ali ipak prilično u duhu dijela učenjaka devetnaestostoljetnog doba) bio opsjednut pisanim izvorima a također i o tomu kako je morao biti svjestan razložitosti primjedbi kritičarâ, o tomu govori ovaj primjer: »Ja bih mogao navesti u prilog postojanju čakavskog narječja u Zagrebu pismo Krištofora Frankopana od 5. rujna 1526. napisano u Zagrebu čakavskim narječjem i glagolskim slovima, kojim javlja senjskomu

¹⁴ Rad JAZU, knj. 196, Zagreb 1913, str. 53–85; v. str. 55. – I inače je u smislu ranijeg javljanja kajkavštine Strohal izdvajao mjesta uz granicu prema Sloveniji, usp. *Nešto o historiji hrvatskoga jezika i njegovih narječja*, str. 14.

¹⁵ *Hrvatskih narodnih pripovijedaka knjiga III: Narodne pripovijetke iz grada Rijeke, trgovišta Mrkolja i Ravne Gore, te sela Broda na Kupi i Oštarija*, Karlovac 1904, str. 191.

¹⁶ *Nešto o historiji hrvatskoga jezika i njegovih narječja*, str. 12–15.

¹⁷ Na ime Miklouš često nailazimo npr. u knjizi Emila Laszowskog *Izbor isprava velikih feuda Zrinskih i Frankopana*, JAZU, Zagreb 1951. Usp. i knjigu Josipa Vončine *Jezična baština*, Književni krug Split, Split 1988, osobito glede obradbe hibridnoga književnojezičnog tipa, također i s obzirom na uporabu pisama u Hrvata, koja je, naravno, bila drugačija od onoga kako je prikazana u Strohala.

¹⁸ *Ibidem*, str. 14.

¹⁹ *Ibidem*, str. 20–21. – S tim u vezi nameće se pitanje kako to da su mnogi Gorani upravo tada postali kajkavci. Naime, neobično bi bilo da goranski čakavci u relativno kratko vrijeme boravka u Sloveniji prihvate slovenski jezik, a još bi bilo neobjašnjivije potpuno prevladavanje toga jezika u 18. stoljeću.

biskupu Franji Jožefiću, zašto nije mogao doći k Mohaču i kako bi valjalo braniti zemlju od Turaka [. . .], premda bi mi tko god mogao reći, da Krištofor Frankopan nije trajno boravio u Zagrebu, već da je to pismo u Zagrebu napisao«. ²⁰ Ako Strohal ponegdje, npr. u varaždinskoj županiji, nije pronašao hrvatskih spomenika napisanih do 1550. godine, opet je izražavao uvjerenje o ondašnjem postojanju čakavštine. Eklatantan primjer neadekvatna načina pisanja o genetskolingvističkoj problematici jest sljedeći: »Moglo bi se reći, da od g. 1576. počinje kajkavsko narječje u županiji varaždinskoj«. ²¹ Odgovarajući na Murkove prigovore Strohal je napisao: »Ni sam ne držim, da su listine grofova Zrinskih, napisane u Međumurju, bile najvjernija slika tadanjega međumurskoga narječja, već držim, da je na ove listine utjecao podosta ozaljski čakavski dijalekat, kojemu su bila braća Juraj i Nikola vješti, ali o tom sam uvjeren, da je bio čakavski dijalekat u 16. vijeku još dobro poznat u Međumurju«. ²² Za Slavoniju (mislim na današnju, ne na srednjovjekovnu Slavoniju, tzv. Panonsku Hrvatsku) Strohal ocjenjuje kako je do 1526. bila čakavska a ne kajkavska (dok štokavštine za taj raniji period uopće ne spominje) podupirući to ponajprije obrazloženjem da »do g. 1526. nije uopće ni postojalo kajkavsko narječje u hrvatskom narodu«. ²³ Postupanje prema unaprijed postavljenoj tezi potkrepljuje i uvijek razložita ali u Strohalu iznimna sumnja u zapise iz Slavonije koji upućuju na kajkavsko narječje; jer je, kaže Strohal, »veliko pitanje, jesu li te riječi u latinskim spisima vjerno prema ondašnjem narodnom govoru zabilježene i jesu li pisci tih latinskih spisa uopće točno poznavali ondašnji slavonski dijalekt«. ²⁴

Navodeći Strohalova mišljenja (uglavnom nepotkrepljena jezičnim analizama) usput smo ih djelomično komentirali, i to ne samo sa stajališta današnjih znanja o tim pitanjima nego i prema opaskama suvremenika toga nužeg učenjaka. Naime, kad je 1922. objavljena Strohalova knjižica *Hrvatski dijalekti* (koja je nakon 10 godina u opsežnijoj verziji naslovljena kao *Nešto o historiji hrvatskoga jezika i njegovih narječja*) recenzent u *Nastavnom vjesniku* ističe: »A što se tiče hrvatske kajkavštine, ona je samobitna jezična tvorevina. . .«. ²⁵

Može se reći da su novija istraživanja potvrdila kako glavčina kajkavskog narječja nije nastala stapanjem različitih narječja, s time da se tzv. centralni kajkavski dijalekti (zagorsko-međumurski, križevačko-podravski i turopoljsko-posavski) razmatraju uglavnom odvojeno od ostalih kajkavaca,

²⁰ *Ibidem*, str. 31.

²¹ *Ibidem*, str. 39. – U tom smislu Strohal se je izrazio mnogo puta, npr. u *Nastavnom vjesniku*, 35/1926–1927, str. 88–89.

²² *Ibidem*, str. 44.

²³ *Ibidem*, str. 58.

²⁴ *Ibidem*, str. 58.

²⁵ *Nastavni vjesnik*, 31/1922–1923, str. 257.

među kojima su i Gorani.²⁶ Činjenicu različitosti goranskih i ostalih kajkavaca te centralnih kajkavaca i govornika slovenskog jezika ispravno uvida i Strohal, kako smo vidjeli, ali ne zapaža glavnih karakteristika središnjih kajkavaca, među kojim kajkavcima, naravno, ima dijalekatskih varijacija, međutim, sigurno je neprihvatljivo da se njihove glavne značajke i njihova dijalektna diferencijacija tumači kao spoj čakavskog supstrata i slovenskih utjecaja, što proizlazi iz magistralnog obrazloženja Stjepana Ivšića u »Jeziku Hrvata kajkavaca«. Tako se pogotovo može reći s obzirom na poznati podatak relativno malog priliva stanovništva u sjeverozapadnu Hrvatsku u doba velikih migracijskih pokreta govornika hrvatskosrpskog jezika, a i s obzirom na daljnji organski razvoj glavninske kajkavštine.

Za goransku kajkavštinu Božidar Finka utvrđuje da je »ta kajkavština oblikovana u novije vrijeme, od 17. stoljeća dalje, i to pretežno na čakavskoj podlozi, koju su snažno proželi elementi nekih slovenskih dijalekata«.²⁷ No mora se istaći kako je 1960. napisano da je goranski dijalekt »jedna prvenstveno organska tvorba, a ne rezultat naknadnog dodira dvaju već postojećih dijalekatskih jedinica«.²⁸ Približno u to doba Pavle Ivić ocijenio je govor Severina na Kupi i drugih mjesta u okolici »predstavlja očigledno stari govor doline srednjeg toka Kupe. To je govor sa specifičnim kajkavskom osnovicom koja čini prelaz od kranjske ka hrvatskoj kajkavštini«.²⁹ S tim u vezi ne bi se smjela odbaciti pomisao o predmigracijskoj kajkavštini u Gorskotom kotaru sa specifičnim odnosom i prema središnjim kajkavskim dijalektima i prema čakavskim i slovenskim dijalektima. U uvjetima kad su podaci o stanovništvu i jeziku u odgovarajuće doba za područje Gorskog kotara prilično oskudni, vjerojatno se ne mogu očekivati vrlo veliki rezultati u studiju predmigracijske goranske jezične situacije, ali od toga studija, zapravo od detaljne jezične analize koja bi pokazivala što je u goranskom dijalektu organsko, ne treba niti odustajati.

A u vezi sa Strohalom valja naglasiti da njegov uvid u pisane spomenike nije bio potpun, da nije uviđao da su Hrvati – što je danas općepoznato i što vrijedi i za sadašnjost i za duboku prošlost – i štokavci i čakavci i kajkavci. Misleći da su velike promjene u hrvatskim narječjima nastale u 16. i 17. stoljeću i da su stvorile stanje kakvo danas nalazimo, on, dakako, nije bio u pravu, jer te promjene nisu bile tako velike kako se njemu činilo, a pretežno nisu ni bile u njima nego su to bile promjene što su

²⁶ Usp. npr. Pavle Ivić, »O klasifikaciji srpskohrvatskih dijalekata«, *Književnost i jezik*, 10/1963, br. 1, str. 25-37.

²⁷ »Hrvatska dijalektologija danas«, *Hrvatski dijalektološki zbornik*, knj. 5, Zagreb 1981, str. 44-45. O činjenicama što uvjetuju odnos goranskih kajkavskih idioma prema slovenskim načelno Božidar Finka piše u prilogu »Gorskotomska kajkavština u našem dijalekatskom mozaiku« (*Kajkavski zbornik*, Zlatac 1974, str. 32). Isto se ponavlja u sintetskom tekstu »Govori i nazivlje« (*Goranski kotar*, Delnice 1981, str. 426) Vide Barac-Grum i Božidara Finka.

²⁸ Dalibor Brozović, »O strukturalnim i genetskim kriterijima u klasifikaciji hrvatskosrpskih dijalekata«, *Zbornik za filologiju i lingvistiku*, knj. III, Novi Sad 1960, str. 80. bilj. 18.

²⁹ »Prilozi poznavanju dijalekatske slike zapadne Hrvatske«, *Godišnjak Filozofskog fakulteta u Novom Sadu*, knj. VI, Novi Sad 1961, str. 197.

prvenstveno zahvatile stanovništvo prisiljeno na migracije, koje su opet imale i razne i brojne posljedice. Ukratko rečeno, Strohalov pristup problemu evidentno je nesustavan, bez poštivanja jedinstvenih kriterija, ne razlikuju se ni približno kako treba književni spomenici i organski idiomi, brkaju se uzroci i posljedice itd. Zapostavljajući ovaj čas niz ostalih mogućih pitanja, ipak moramo reći da u današnjosti Strohalov dijalektološki rad, unatoč povremenim lucidnostima³⁰, uglavnom nije poticajan; gdje je pak u prošlosti bio pobuđujući, za većinu bismo slučajeva mogli reći kako bi bilo bolje da to nije bio. Naravno, u tom smislu u potpunosti izostavljamo primjere kad su nedostaci Strohalova djelovanja pobuđivali znanstvenike za nova istraživanja i na nove poglede. Ipak, u budućem radu nezaobilaznu i nenadomjestivu pomoć mogu pružiti neki elementi požrtvovna i kvalitetom neujednačena rada Rudolfa Strohala, koji, radeći mnogo i predano, oslušujući i zapisujući govor ljudi, promatrajući i izučavajući njihove folklorne osobine – svakako nije zaslužio da u Stativama kod Karlovca još živi uzrečica »što stojiš tu kao Strohal« u značenju nesnažljivosti, dangube i ruganja lijenčinama.³¹ Kada govorimo konkretno o dijalektološkoj problematici, očita je nepouzdanost mnogih Strohalovih podataka, ali među njima ima i onih kojih danas gotovo da nema u dijalektima što ih je on opisivao, pa ti već sada prilično davni detalji mogu istraživaču biti poticajem u potrazi za važnim arhaizmima i u njihovim tumačenjima.

³⁰ Zanimljivo je npr. navesti sljedeće Strohalovo zapažanje o nazivu jezika iz osvrta na Beličeve članke u *Narodnoj enciklopediji srpsko-hrvatsko-slovenačkoj*: »Na koncu moramo izjaviti, da smo protivnici naziva srpsko-hrvatskoga ili hrvatsko-srpskoga jezika, jer bi čovjek mogao misliti, da je to jezik unjetno stvoren iz hrvatskoga i srpskoga jezika¹. Svakako je bolje zvati taj jezik onako, kako ga je zvao Daničić 'hrvatskim ili srpskim'; t. j. jezik, koji nazivlju Hrvati hrvatskim, a Srbi srpskim« ('Čakavski dijalekt' i 'Kajkavski dijalekt', *Nastavni vjesnik*, 35/1926–1927, str. 91). Uz Strohalov navod urednik je u bilješci 1 dodao ovu napomenu: »ona crtica može značiti također i, kako i sam pisac gore piše 'bjelovarsko-križevačka' županija«. Strohalovi pogledi mogu se usporediti s gledanjima Miroslava Krležu (usp. Dubravko Jelčić, »Miroslav Krležu o hrvatskom književnom jeziku«, *Jezik*, 33/1985–1986, br. 4, str. 105–113; Enes Čengić, *S Krležom iz dana u dan*, Globus, Zagreb 1986).

³¹ Tomislav Majetić, »Život i rad povjesničara i pisca Rudolfa Strohal«, *Karlovac. Radovi i grada iz dalje i bliže prošlosti*. Historijski arhiv u Karlovcu, sv. 2, Karlovac 1970, str. 260. Majetić se poziva na raniji članak Marka Trpčića. – Dodajem da ni u Strohalovu bavljenju glagoljskom književnosti nema ni solidnosti ni potpune znanstvenosti, ali je ipak i tim angažmanom i cjelinom svoga rada stekao stanovite filološke zasluge. Pišući o Strohalovu bavljenju glagoljskom književnosti, Antun Barac je istakao: »Pri tim i sličnim pojavama, vrlo mnogobrojnim, hrvatska glagoljska književnost dobiva značenje u izrazitijem, književnom smislu. Rudolf Strohal, jedan od njezinih fanatičnih istraživalaca, bio je u kojejčemu diletant. Ali je njegova neprijeporna zasluga, što je trajno isticao to njezino obilježje i izdavao knjige, da bi to dokazao. Nije bez opravdanosti ni njegova tvrdnja, da kolijevka hrvatske književnosti nije Dalmacija, nego Krk i Hrvatsko primorje, Marulić je i sam spomenuo svoje hrvatske prethodnike. A oni su ostavili bogato književno naslijeđe upravo u sjevernijim krajevima« (*Književnost Istre i Hrvatskog primorja*, MH, Zagreb – Rijeka 1968, str. 89). O Strohalovim istraživanjima hrvatskog glagolizma usp. također u knjizi Eduarda Hercigonje *Nad iskonsom hrvatske knjige* (Liber, Zagreb 1983), osobito str. 104–109.

Josip Lisac: THE GENESIS KAJKAVIAN SPEECH AS CONCEIVED BY RUDOLF STROHAL

Summary

According to Strohal, up to the sixteenth century, all Croats were »čakavian« speakers, but depending on from what part of Slovenia the influences came from and to what extent the older »čakavian« features were still preserved, dialectical traits exist within the »kajkavian« vernacular. Such views rest on the unfounded assumption that written remnants faithfully render the speech of the locale in which they arose.

The author concludes that Strohal's inspection of the written heritage was incomplete, that his approach to the problem was unsystematic, paying no heed to uniform criteria, which prevented him from perceiving that the main part of the »kajkavian« vernacular did not result as an amalgamation of different vernacular.